

Ի ՄԵՏՐՈՒ, փետրուարի 25: Երեկոտն պատգամա-
 լարայ խորհրդան սկիզբը՝ մինչև Լորու Ռաստեյին
 գալը շատ աղաքական ու աշկիպ, եղաւ: Ճշտիւ նէ-
 վիւ մը յառաջ Ռաստեյ խորհրդանոցը մտաւ է-
 րեմն ելելով՝ իր պաշտօնէն հրաժարելուն փայտը,
 պէս խօսեցաւ: «Կողոր մ'ապագիտանենք կը յիշնե-
 յո տու նիստն սկսելուն պէս՝ դատաւարան տեղը
 (Տ'իշլալէի) առաջարկուեալին մ'ըլաւ, որով ան-
 դու հայն պաշտօնէանն ընէ կը պահանջը որ երկրա-
 դարձաց դատուն մէջ Եղած կարօտութիւնը մեղմե-
 լաւ միջոցներ ի դորձ դնեն: Ամէն մարդ պէտք էր
 տեսնել որ առ առաջարկութեան գիտումը՝ կարա-
 վարութիւնը հիմնեալն պաշտօնէից ձեռքէն առ-
 նել էր: Իտքհրդանոցին անպամներէն 2619 հոյի ու
 ռաճարութեան կողմի լաւ է ձգելին եւ 283 անդ-
 դեմ, ուստի միայն 14 քուէի առաւելութիւն պա-
 տօնէից կողմն էր: Վ. Սպարի խնդրոյ մը մէջ՝ այն որ
 ինչամեութեան մարդտիրն սկիզբը կուտաճարել է ան-
 դեմ՝ խորհրդանոցին առջևը դրուեցաւ, երբ որ մեկ-
 կողմինէ ալ դանձապետն իմաց ըրած էր երկու օր

Եսքր երեւմտեց վիճակը խորհրդանոցին ծանուցանե-
լու, յայտնի է որ 14 քուէի առաւելութիւնը պոշ-
տոնեաները միայն տկարացրելու կը ծառայէ: Ի վե-
րայ այդ ամենայնի ինծի կ'ընտրուայ որ երեւե պաշտա-
նէից կողմէն եղող մասին ամէն անգամները հաստա-
տուն որոշումը ըլլային երեւմտեց խորհրդին հիմունքն
հաստատուն պահել, որուն պաշտպանութեանը հա-
մար յիշեալ առաջարկութեան դէմ կը դրուէր, աս
միտք ինչն առաւելութեան թուական տկարութեան
տեղը կրնար բռնել, եւ ան աստե կառավարութիւնն
իրեն կողմէն պնդափ քիչ առաւելութիւն ունենա-
լով ալ կրնար երկրին գործքերը յաջողութեամբ
յարաջ տանիլ: Անկէ քիչ մը ետքը նոր քուէաբ-
կութիւն եղաւ: Ինծի երեւցաւ որ ժամանակին ուշ
ու խորհրդանոցին պարագայ ըլլալուն նայելով՝ պաշ-
տոնեայք ուրիշ պարագայից մէջ կրնային կառա-
վարութիւնն յարաջ տանիլ: Բայց նուազ կող-
ման դիմել ձգած յարաբերութեանց մէջ, ինծի
պարզը համարեցայ թաղութիւն մը հրաժարումը
ինչորեւ, զորն որ նաեւ իմ ընկերներու ծանուցի-
եւ անոնք ալ իմ կարծեացս միայն էին: Բայց կա-
ռավարութեան անդամներն մէկը (Լեւոնտուն)
Լեւոնտուն հեռու ըլլալուն համար չկրցանք որոշում
նիսի գործ դնել: Երբ որ անիկա ալ եկաւ եւ մեզի
հետ միարեանեցաւ, շատ մը խաղաղ հեղինակ
հրաժեշտիս խնդրեցի, զորն որ ինքն ալ ընդունե-
ցաւ: Եւ միանգամայն ինծի յայտնեց որ կը մտածե-
լարս Արմենիին յանձնել նոր դահլիճ մը կազմելու:
Կէս օրէն ետքն ինծի հրաւիրակ մ'եկաւ եւ ինչորեւ
որ պարտն երթամ: Հոն հասածիս պէս թագուհին
ինծի խնայուց որ Լորտ Արմենիին ինք զինքը նոր դա-
հլիճ կազմելու անկարող ծանուցեր է, ուստի պարծեալ
ինծի յանձնելիս որ նոր կառավարութիւն մը չենեմ:
Իս թէպէտ ինտուսիին ազատհայտը որ ունեն ճիշդ
ի գործ պիտուր դնեմ աս բանս գլուխ տանելու,
բայց ինծի պարզը սեպեցի ծանուցանել որ աս
խնդրոյն լուծումը շատ դժուարութիւններու պիտ'որ
պատահի: Եւ շինմ պարզութեամբ պիտ'որ աստի-
արեմ' որ խորհրդանոցը մինչեւ գալ ուրախ գո-
ցուի: Նոյն օրը կարող կ'ըլլամ ծանուցանել թէ
նոր դահլիճ կազմելու համար ինչ ընթացք բռնեցին:

Եւ փետրուարի 28ին պատգամաւորայ խոր-
հրդեան մէջ նոյն Լորտ Ռասսել ամսոյն 24ին
մինչեւ նոյն ժամանակը նոր պաշտոնէից ընտրու-
թեան վայր եղած դէպքերը ժողովականաց առ-
ջեւը դրաւ: Դարձեալ Պր. Տ'Կլայքիին խօսքին
դէմ ինչ զինքը պաշտպանելու համար՝ Արմենի
ինչ խոսքին դուռն թողնելով մը կարգաց, եւ ուրիշ գրուած
մ'ալ ցուցուց, զորն որ Լորտ Արմենի թագուհի-
տունէն էր եւ Ռասսելին թող կը տար որ հրաժար-
ուի: Ասկէ ետքը ծանցող որ իր Լորտ Կարմիրին
եւ Սիր Արեւմտեց հետ միասնա կարող ըլլալով չե-
թէ անձնական պաշտպանութեան կամ կարծեաց աս-
բերութեան յարաջ եկաւ, այլ միայն ուղղափառաց
դէմ եղած առաջարկութեանն: Եւ թէպէտ եւ, ը-
սաւ, նոյն առաջարկութիւնն յարաջ տանելու հա-
մար՝ երեւեկ չափաւորութիւններ ըրի (Բոքսթայն ի-
նչ), բայց Լորտ Կարմիրն եւ Սիր Արեւմտեց անդիմել
որ աս օրէնքը բոլորովին աւելորդ ու անհարկաւոր է,
մեր միանալն անկարելի ըրին: Ասով հարկ եղաւ որ
եւ հրաժարիմ ու Լորտ Արմենի կանուխ եւ երբ որ
անիկա ալ իրեն եղած առաջարկութիւնը թագու-
հիւն ձեռքն յանձնել, ան աստե թագուհին հար-
կաւոր համարեցաւ: Թագուհիութեան հին ու հաւա-
տարիմ բարեկամին, Արմենիի դիմել խորհրդ-
հրդեանը, եւ մինչեւ որ անիկա իր կարծիքը չըլլայ
եւ քան մը պիտի չորոշուի: Ասկէ ետքը Կարմիր իր
հրաժարման պատճառներն ալ յայտնեց: Տեսաւ որ,
ըսաւ, դժուարին վիճակի մը մէջ ինչեւեմ եմ, եւ կա-
րելի չէ անոր մէջէն յարգութեամբ դուրս ելնել,
ուստի եւ հրաժարումս հարկ եղաւ: Եւ դժուարու-
թիւնն երկը բանէ յառաջ կու գար, այսինքն՝ ժո-
ճաւանդանութեան խնդրին, ուղղափառաց դէմ ըրած
առաջարկութեանն վայր եղած կարծիքներուն զոնա-
ղանութեանն, եւ ընտրութեանց իրաւունքն ընդար-
ձակելու խնդրին: Իսկ ան դիմել շատ կը վախճամ ան ա-
մէն փոփոխութիւններէն որոնք խորհրդանոցին հար-
կաւոր պաշտպանական ստորմէնը կը պահեցնեն:

— Երբ պէտ պաշտոնէից շփոթութիւնը վեր-
ջացաւ, Լորտ Արմենիին պաշտոնեաներու դահլիճ
կազմել չկրնալով՝ Մորտի Էին ժամը 5ին ինտուս-
տեան պաշտոնը դնայ եւ պաշտոնեաներու ժողովքը
կազմելու անկարելիութիւնը թագուհի-
տունէն զրուս: Թագուհին ինչպէս վերը ասեալը՝ Արմենի-
ի դիմելու իրեն կանխելու խորհուրդ հաղորդ: Դու-
քով ինչպէս եւ Գորի է, բայց ժամանակին ստու-
գունները եւ խորհրդանոցին հանգամանքը անսկզբի
խնայաւ որ Գորիին բոլ կողմնակիցներէն հիմակու հի-
մա հաստատուն պաշտոնեայք չեն կրնար ըլլալ, ու
նոր համար թագուհի-
տուն խորհրդանոցին

պաշտոնեաները պահէ: Լորտ Արմենիին պաշտոն-
եաներն ետքը՝ Արմենիին ինչեւեմ իր ձեռքը նստել
մը գրեւալ Լորտ Ռասսելի կանխել: Ռասսել ժամ-
իւ չափ թագուհի-
տուն հետ խօսեցաւ, եւ պաշտոն-
եան մէջ մնալ յանձն տաւ: Բայց դանձաւոր (Եր-
եւեկից պաշտոնեան) որպէս զի գրեւաւոր հա-
տարակալ կարծիքը հանգամանքներէ, Կարմիրի գրե-
մէջ փոփոխութիւն պիտ'որ ընէ: Նոյնպէս Լորտ
Ռասսել ալ ուղղափառաց դէմ ըրած առաջարկու-
թեան մէջ չափաւորութիւններ պիտի խոսէ:

— Եւստի, փետրուարի 27: Լեւոնտ 25ին Խ-
լանտայի ուղղափառ կախիկայութեանը թագուհի 21
ճաւային մէջ ժողովք մ'ըրին՝ ուղղափառութեան
դէմ՝ եւ զան առաջարկութեանն առջեւ անիկա միտք-
նը բուն վայր խորհրդ-
համար: Միայն ստուգելու որ
թագուհի-
տուն եւ Կարմիրի ժողովքեան մէջ լինէ ծա-
նուցող իր, եւ խորհրդանոցին ալ աղբւսագիր մը տան:

Փետրուարի 17: Հոս դարձանալի
դէպք մը պատահեցաւ: Քանի մը որ յառաջ Հոս-
մայի կողմերէն Կարմիրին կրնաւոր մը Կարմիրին
նեղութեան վերաբերելու համար ինչեւեմ խորհրդ-
տուն՝ Դոսկանա մտաւ: Եւ ինչ որ զանտարի վա-
րեւութեանց ինչեւեմ ըրաւ, պատարագ մտաւ, իս-
տովանեց ինչ, մէկ խօսքով՝ ինչ զինքն պնդէ
ձեւացուց որ ինչեւեմ ինչեւեմ մեծ պատիւներ ունի եւ
երեւեկ գործքի մը համար խրկուած է: Նոյն Գ-
րուհի-
տուն նաեւ Կարմիրին եկաւ եւ մեծ դիմել տու-
ցաւ: Արմենի-
տուն Կարմիրին խնդրեց որ իրեն թող
տարի որ Կարմիրին երթայ, որպէս զի անոր հոգ-
ւոյն փրկութիւնը հոգայ: Կարմիրն պնդեց ինչորեւ
մը որն որ ժողովքեան առջեւ կէս օրի անուն
ստացեր էր, ինչորեւ չըլլայ: Կարմիրն աստե կու-
կարգի-
տուն հետ մինչեւ մնային ետեւ անոր անհայտեան
կրնալ ինչ: Մէջ մ'ալ Հոսմային լոր Կարմիր
պարտի մտքէ մը դուռնան, որովհետեւ իր
ինչեւեմ ստուգելու, ինչ երեւեկեան չէ: Կարմիր
ցուցաւ, թէ մ'ալ է, միայն ստուգելու որ իր դիմաւ-
րութիւնը քաղաքական բաներու համար էր, եւ ան-
համար-
տուն չէ որ Մացի-
տուն ըլլալ: Ինչ որ է նեւ, աս միայն ստուգելու որ Դոսկանայի պաշտոնեաներուն
Լեւոնտին ազգաբար-
թիւն մը եղաւ, որ զոր
Կ-
տուն, որովհետեւ նորէն ստուգել խնդրում կ'այ, եւ
Մացի-
տուն շատ ստուգելու ու անձնաթիւ պահանջելով
միջին խաղաղ կը շրջի:

Փետրուարի 18: Պաշտոնեաներու
ժողովքը լուծուելու վախճի մէջ ինչեւեմ, գտնէ առ-
կուս: Պատգամաւորներուն անեկին մէջ Թոմար
կողմը 52 քուէի ստուգելութեամբ հարուած մ'ը-
րին: Կարմիրն Կարմիրն պատգամաւոր ընտրութեան օրէն-
քին մէջ ան պայմանէ Լոր, որով խորհրդանոցը դա-
հլիճ անեկա պիտ'որ ըլլար: Ստուգելութեան համ-
ար պաշտոնեան իր հրաժարումը տաւ, բայց ա-
ռանց ստուգելու որ թագուհի-
տուն ընտրելու: Ի
վերայ այդ ամենայնի թագուհի-
տուն Կարմիրն Կարմիրն դու-
ր կանխել տաւ, որպէս զի նոր պաշտոնեաներու
դահլիճ մը կազմելու իրեն յանձնէ: Բայց դուքսը
յանձն չաւաւ, եւ անոր վայր թագուհի-
տուն կոմէն խնդրեց որ իր պաշտոնին մէջ մնայ: Ան ալ
անոր համար խորհրդանոցը դնաց եւ պահանջեց որ
ինչորեւ մ'ալ քուէարկութեան տակ ձգեն:
Ինչ մը ժամանակ յապաղելէ ետքը խորհրդանոցն
իրք իր որոշումը յետ կոչեց, եւ Թոմար նորէն
պաշտոնեայ եղաւ:

Փետրուարի 18: Ընդհանր շաբթի
մինչեւ երեկ իրիկուն մայրաքաղաքիս ծախաներուն
վայր ժողովքեան մեծ աղմուկ կար՝ որն որ ստուգ-
ուած չու ըստ խաղաղութեան կրնալ, որուն մէջ
4 մինչեւ 500 հոգի միմեկի տաննին անձնայն ու իս-
կազ ետեւէ ետեւ կ'ընկնէ: Ուրիշ մը որ նոյն շա-
բթի-
տուն կէս ժողովքի տեւեց: Կարմիրն որ խորհրդանո-
թեան գինտուգներու հետ կ'ընկէ եղաւ, որուն մէջ
ժողովքի անանց վայր քարկով ու դաւաղանե-
րով յարձակեցաւ ու շատերը վիրաւորեց: Կարմիր
ու երկուսքով որ խորհրդանոցն աւելի մեծացաւ, եւ շատ
հետաքրքիր մարդիկ խորհրդութեան տեղերը թափե-
ցան: Երեկ քաղքին կառավարը սպերտ շու-
րէմ յայտարարութիւն մը հանեց, անոր վայր իրի-
կունը խաղաղարարներուն ու ժողովքեան բազմու-
թիւնն աւելի շատացաւ եւ դարձեալ աստիկանութեան
մարդիկներու հետ զարմուկեան ու քարտեցին, ու
բոնցմէ շատերը վիրաւորեցան: Խաղաղարարներէն
շատերը շուտեցան, ու որոնք քովի որ քարի դու-
ռակցին եւ որոնք որ ուրիշներուն վիրաւորեան
նայելով՝ վնասներն միմեկին հարուած էին, ընտրութեան
տակ ինչեւեմ, ինչ մեծացանքն աղաւթեան: Աստու-
գութեան վախճանն ինչ ըլլալով դեռ յայտնի չէ:

Բայց կը կարծուի որ Միք. Երեւեկն ըստած անպիտան
յուզիչ ու նորոգիչ որմնագիր մը բանաւորութիւնը
պատճառ եղած ըլլայ: Կարմիր ինչեւեմ աս շփո-
թութիւններուն համար ստուգանք մը խրկուեցաւ
խաղաղութեան, որն որ Կարմիրին խորհրդանոցը
մայրաքաղաքը բացած էր իրենց խորհրդանոցը բա-
նաւոր համար:

ՀԵՆՐԻԿ ԵՆԻՆ
Պր. Տ'Կլայք փետրուարի 24: Կառավարութիւնը՝ 20ին
քաղաքացիներուն՝ օտարականները դուրս հանելու
համար ըրած խնդրոյն վայր մեծ խորհրդին իր անդի-
կութիւնը տաւ: Ըսաւ որ կառավարութիւնը փա-
խարտականներուն վայր միայն չափաւորեալ ինչեւեմ
թիւն մը ունի, եւ Կարմիրն նախանշեց անպիտան օտա-
րականները դուրս հանելու որոնք անպիտանութեան
կամ ուրիշ եղանակաւ վտանգաւոր էին, մնացած
ներն ալ ետքը պիտ'որ հանուին: Փր. Տ'Կլայք չը-
կրնալ ստուգել անդի-
տուն կը դրէ թէ Հեւոն-
տուն՝ մեծ տեղութիւններուն փախաւորականներուն
նկատմամբ լուծում որ հանձնարարութեամբ պիտ'որ կատար-
ուի: Կարմիրն լոր Կարմիրն նայելով՝ դաշնակցութեան
ժողովքը փետրուարի 25ին նախանշեցաւ կառա-
վարութիւններուն շրջաբերական թագուհի մը գրե-
տուն մէջ հետեւեալ երկու որոշմանները կը ծա-
նուցանէ: Եւ 1849ին Յուլիսի մէջ նախանշեցաւ
վայր քաղաքական փախաւորականներն ընտրելու
համար դուռն աւարտաւորութիւնը կը վերցնայ: Եւ
Լորտ Կարմիրն՝ դաշնակցութեան՝ փախաւորականները
հարաւոր համար վրան առած պարտաւորութիւնը
նախանշեցաւ նկատմամբ նոյն ժամանակը կը դա-
դրի՝ երբ որ փախաւորականներուն հետեւեալ կար-
նի կ'ըլլայ: Եւ որոշմաններով Հեւոնտուն շու-
տով փախաւորականներն կը մաքրուի: Կարմիրն
տեղութիւնն ալ յանձն տաւ եւ Կարմիրն չեղող
փախաւորականներն իր ծախանքին իր երկրին մէջն ա-
յլնելու ալ միջեւ Կարմիրն կամ միջեւ Կարմիրն
խաղաղ:

ՕՐԻՆԵՆԸ ՏԵՐՈՒԹԻՒՆ
Կարմիրն Լորտին Ռեւիտ փաշա մեծ հար-
քոյն Հայկոյի կախիկայութեան դուռն նախանշեց
հրաժարել, որն որ մեծ տաւա Կարմիրն իր հոգ-
աւանդներուն վայր ունեցած մեծ սիրոյն վայր ըլլա-
լուն համար՝ հոս կը դնել:

«Պատգամներս Հայկոյի մէջ պատահած ոճի-
նեկն ետքը՝ նոյն քաղքին քրիստոնեայ բնակիչներն
անձկութեամբ ու ահով ժողով ստուգութեան կայ-
սերական գահին առջեւ իրենց խնդր-
արարած կցին, որ կարող ըլլան Հայկոյ քաղաքը թա-
ղուլ եւ ուրիշ տեղ մը երթալ հաստատուիլ: Եւ
իրենց աղաչանքն եւ ինծի դրած թողնելին միտք
կամայն մեծափառ, Ստուգութեան տեղին գրի, որով
վայր խորհրդ-
տուն սկսաւ: Եւ նոյն դէպքերը մե-
ծափառ ինչպէս օրինակ շատ աստուգութեան
ստուգել վտանգային, ինչ իր հպատակներուն վայր
զորովեց սկի ու հոգ ունենալով՝ հրաժարեց
այնպիսի անորեւթութիւններ ընելու, յանդիմանելով
շուտով մը եւ ըստ արժանեան պատճառին, միտք
գանցեց աստուգութեան որ ամէն յարգաւորած բան-
ը ինչ եւ ինչ եղանակաւ պատգամն եւ օրինակ
տեղի բուն պարտութեան: Կարմիրն ինչպէս ինչ
նայողութեան ինչեւեմ ընտրութեան ընտրել, Կարմիրն
մեծ փաշան Հայկոյ քաղքին կառավար անուանե-
ցաւ, որն որ ասիկա ինչեւեմ աստե մեծափառ Ստ-
գութեան մասնաւոր հրահանգներն ու հարկաւոր հրա-
մաններ ընդանայաւ, որպէս զի զիտուած փախ-
նին հասնելու համար ամէն միջոցն ի գործ դնէ: Եւ
հարկին բան եւ որ օրինակ շատ օրինակներուն
մեծափառ թագուհի-
տուն Կարմիրն կամայն գէմ գոր-
ծեցին, ըստ արժանեան պատճառն ըստ բաւական պիտի
ըլլայ նոյն երկրին մէջ հանգարտութիւնը նոր
հաստատուելու, եւ ան օրէնքներուն դարձեալ զոր-
թիւն տալու, որոնց արդարութիւնն ու աղաւթու-
թիւնն ամենուն յայտնի է: Եւ թէպէտ աս եղաւ
նախա. կարմիրն Կարմիրն հրահանգութեամբ տակ
անձկութեան ու երկիւղի պատճառ մը չիմար, ի
վերայ այդ ամենայնի մեծափառ Ստուգութեան յանձ-
արարութեամբ թէ ինչպէս կառավարել եւ թէ
ուրիշ պաշտոնատարներուն նորէն ստուգել պատճառ-
րեցաւ, որ Հայկոյի բնակիչներուն հանգստութեան
համար աղեկ հիշելու եւ օրէնքներն ու արուած պա-
տուկները ձգելու պահանջներն, որ ձեւը հա-
տակներուն յայտնեց, որպէս զի անոնք ալ մեծա-
փառ Ստուգութեան բարեկարգ կամայն ու պաշտպանու-
թեան վայր ապահովելով՝ օրինակ շատ օրինակներ
դարձին ու խաղաղին: Եւ Ստուգութեան Փաշա:

* Պր. Տ'Կլայք Կարմիրն 1849ին եւ 1850ին ինչ
մը քաղաքական ու կէս մը Կարմիրն ինչեւեմ փախ-
աւորականները հարաւոր իր վրան տաւ, թէպէտ եւ
բոլոր նախանշեցաւ կառավարութեան կը վերաբեր-
հիմա նորէն նոյն նախանշեցաւ կը յանձնէ:

Ո Ւ Ո Ս Ի Մ Ե Լ Կ Ե Ե Ք

Ա Ջ Գ Ե Յ Ե Ն

Պարտեզ խախտումն ուսումնի խախտումն մեղադրող Երանյանը...

Ընդհանուր մեջ պատուով, գիտություններով եւ աստիճանաւ...

Ըստ բարի փառաբանութեան եւ մասնագիտութեան մէջ...

Պարսկաստանի վրայ իր տուած նոր տեղեկութիւններուն...

4000 տուն ճաշիկ, 150 տուն ճոշն ու 30 տան շաքի ալ...

Բայց աս քաղաքս ճարտարութեան կողմանէ եւ ռեւելի...

Ըստ գործընթացի ճամբ գործածուած բարձր քաղաքին...

Դիւերուն գոյնը յատկապէս իր տրուած եւ երբեք զատառաւ...

Հաշուով կ'իմացուի որ Ուշագ քաղաքը տարին 70 հազար...

Ուշագի մէջ սովորութիւն մ'ալ կայ, որ կանայք միշտ...

Բ Ե Բ Ո Յ Ա Կ Ե Ն

Գ. Խաչատրյանի խմբագրութիւնը

ՆՈՒ

Ընկերութիւնը

Որպէս որ հասարակական կ'առնուի, կը մեծնայ, այնպէս...

ՆՈՒ

Ընկերութիւնը

Բարի անունն ու պատիւը կ'աւելնէ յաւելումն է...

Ա Բ Ո Ւ Ե Ո Տ Ա Կ Ե Ն

Տաճարային հոգի (Խաչ)

Խաչի Գիտական Գաւառ (Գիտական Գաւառ)

